جڤاکی کوردیی و بزاڤە بازنەییەکانی

دیدی هێگل لەمەڕ نەگۆڕی دەسەڵاتە نەریتگرەکانی رۆژهەڵاتییدا

بەشی دووەم

هەندرێن

سووڕانەوەی بزاڤی کورد بە دەوری دۆخی بندەستیی و نەریتە نەگۆڕەکانییەوە

لێرەدا دەکرێ پرسین: گەلۆ هۆی نەگۆڕی کۆمەڵگای کورد لە تەواوی مێژوودا لە چیدایە؟ بۆچی کورد نەوە دوای نەوە، لە خەباتێکەوە بۆ خەباتێکی دیکە هەمیشە هەمان شکست بەرهەمدەهێنێتەوە؟ بۆچی نوێنەرانی بزاڤە یەک لە دوای یەکەکانی کوردستان نەیاتوانیووە ئەو کۆمەڵگایە نەریتییەی کورد بۆ کۆمەڵگایەکی نوێباو بگۆڕن؟ بۆچی ئەو بزاڤە رزگاریخوازە نوێیەی کە لە دوای هەرەسی بزاڤی چەکداریی(1975)ەوە لە سەریهەڵدایەوە ، کە کورد لە لە پێناوی سەرکەوتنی ئەو بزاڤەدا، بە هەزاران قوربانی گیانی پێشکەشکرد، ئەنفال کرا و نیوەی دێهات و شەرەکانی وێران کرا و عارابێنرا، کەچی نەیتوانی، ئەو ئامانجەی کە هێگل باسی دەکا دەستەبەر بکا؛ نەیتوانی کۆمەڵگای نەریتگری کوردستان و دەوڵەتێکی سەربەخۆ ساز بکا تاکوو خۆی لە "روحی جیهاندا ئامادە بکا؟ دواجاریش، گەلۆ چۆن ئەو روحەی، کە هێگل باسی دەکا، لە کۆمەڵگای کورددا خۆی بەرهەمدەهێنێتەوە یان بە هەمان بازنەدا دەخوولێتەوە؟

هەڵبەتە ئێمە دەزانین، کە هەم لە رابردوو و هەمیش لە ئێستادا کۆمەڵگای کوردی، کۆمەڵگایەکی هارارکی بووە و هاوکاتیش لە کۆمەڵگای ئێمەدا پایەی پیاوە ئایینی، خێڵ و سیاسییەکانی لەگەڵ یەکتردا جیاوازیان هەیە. بەمجۆرە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگای کوردییدا لە ئاراستەکردنی کۆمەڵدا کاریگەریی خۆیان هەبووە و هەیە.
کەواتە پێویستە لەوە تێبگەین کە سەرچاوە ئیدیۆلۆجییەکانی کورد چتۆ رۆڵێکیان هەیە لە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەو "روحە" نەگۆڕەی کۆمەڵگای کوردی.
دیارە دەستپێکی چەمکی ئیدیۆلۆجی بۆ کۆتاییەکانی سەدەی حەڤدە دەگەڕێتەوە، کە لەوێدا هزرڤان و سیاسەتوانەکان ئەو چەمکەیان وەک رێبازێکی گشتیی بۆ هزرێک یان بیرۆکەیەک پێناسە کردووە. هاوکاتیش زۆر جار پێناسەکان واتای هەڵەیان لە ئیدیۆلۆجی دروستکردووە. بۆ نموونە، ئەوکات مارکس وەک "ئاگاییەکی ساختە"، ئەو پێناسانەی کە ئەودەم لە تیۆرییەکاندا دەکران ناودێر دەکرد. هەندێ جار لە زانستی کۆمەڵایەتییدا ئیدیۆلۆجی و زانست لێکتر جیا دەکرێنەوە. لەوێدا ئیدیۆلۆجی وەک بەشێکی نیوەچڵ لە زانست وێنا دەکرێ و زانستیش وەک گەردوونێکی راست فامدەکرێ. هاوکاتیش ئیدیۆلۆجی واتای پۆلێنکردنی گرووپە کۆمەڵایەتییەکان یان پۆلێنکردنی چینەکان دەگەیەنێ. لێ لێرەدا جۆرە لێکدانەوەیەک لە تیۆرییەکان هەیە کە دەتوانێ خاڵی دەستپێکێکی گرنگ بێ

بۆ راڤەکردنەکان، کە ئەمەش مەرجێکە بۆ هەموو لێکۆڵینەوەکان. بەمجۆرە ئەو راڤە کردنە لە تیۆرییەکان دەبێتە دەروازەیەک بۆ ئەم وتارەی ئێمە.
هەڵبەت ئیدیۆلۆجییە سیاسییەکان جۆرە دیاردەیەکی مێژوویین. چونکە خودی ئەو ئیدیۆلۆجییانە رەنگدانەوەیەکن لە دیاردە مێژووییەکانی وەک: شێوەی ژیانی مرۆڤەکان. بزاڤەکان، حیزبەکان، ململانێیەکان و... هتد. هەر بۆیە بە تێگەیشتن لە کاریگەریی ململانێیە کۆمەڵایەتییەکان، دەتوانین لە ئاکامەکانی ئەو ململانێیانەش بگەین.

کەواتە بە رەچاوکردنی ئەو پاشخانەی کە بە خێرایی نمایشمانکرد، هەوڵدەدەین راڤەیەک لە چۆنییەتی ئیدیۆلۆجی سیستەمەکان دەستەبەر بکەین. هەڵبەت ئەم راڤەکارییەی من لە ئیدیۆلۆجی سیاسی لە ئاکامی ئەوە بەرهەمهاتووە، کە چۆن جۆرە ئیدیۆلۆجییەک لە ژێر کاریگەریی هەندێک پەیوەندی کۆمەڵایەتییدا، یان وەک هێگل باسی دەکا، بە هۆی نیگەرانییەکەوە سەرهەڵدەدا، گەشەدەسێنێ، دەگۆڕێ و دواجاریش لە دامەزراوێکدا بەرجەستە دەبێتەوە. لێ لە رۆژهەلاتدا ئەو پرۆسەیە، چونکە بێبەرییە لە ناوکۆیی مێژووی رابردوو بزاڤەکان، چونکە نوێنەرەکانی ئەو بزاڤ و کۆمەڵگایانەی رۆژهەلات خاوەن پرینسیپ و روحێکی ئازادی نین، چونکە وابەستەی سۆز و ئەو تاکە باوکە ئازادە باڵادەستەن، بۆیە هەمیشە چاڵی روخاندنی خۆیان هەڵدەکەننەوە، واتا هیچ گۆڕانێکیان بەسەردا نایێ.
لێ هاوکاتیش ئەو راڤەکارییە ناکرێ وەک تاکە ئاکامگیرییەک لە پرۆسەی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانەدا سەیر بکرێ، بەڵکوو دەکرێ وەک یەکێک لەو راڤەکارە ئیدیالیانەی ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیانە سەیر بکرێ. وێڕای ئەمەش ئەو راڤەکارییە هەوڵێکی پیادەکارانەیە بۆ تێگەیشتن لەو پرۆسە مێژوویانەی کوردستان. ئەم راڤەکارییەش تایبەتە بە کۆمەڵگایەکی نەریتی وەک کوردستان.
چونکە بە گشتی لە کۆمەڵگایەکی نەریتگەرای وەک کوردستان شێوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی بە دەم مێژووەوە بەناو جەستەی کۆمەڵدا رەگیان داکوتاوە. لەبۆیە، بە واتای هێگل، لەو تەرزە کۆمەڵگایەدا ئەو گرووپ و تاکەکەسگەلەی کە هەڵگری بیرکردنەوەی جیاوازن، لە دواجاردا ناچار دەبن مل بۆ نەریتە باوەکان و هێزە نەریتگەرایەکانی ناو کۆمەڵگا کەچ بکەن. بەمجۆرە تاکەکەسەکان بە دەست نەبوونی ئەلتەرناتیڤێک لە بەرانبەر ئەو دۆخە قەتیسماوەدا، یان گۆشەگیر دەبن و یانیش، وەک هێگل باسی دەکا، پەنا دەبەنە بەر کەسایەتی و تاکەکەس و هێزە باڵادەستەکانی ناو کۆمەڵگا و دواجاریش دەبنە ئامرازێک بۆ هێزە باڵادەستەکانی ناو کۆمەڵگا. ئەو دیاردەیەش لە تەواوی مێژووی بزڤەکانی کوردستاندا کێشەیەکی بەرچاوە.
لە مێژووی کورددا، بە تایبەتیش دوای کشانەوەی دەسەلاتە کۆلۆنیستەکان لە بیستەکانی سەدەی بیستەمدا، هەموو بزاڤە سیاسیی و رۆشنبیرییەکانی کورد، لەسەرەتادا ئەوە کەسایەتییە پێشکەوتنخوازەکانی کورد بوون کە بوونەتە پێشەنگی ئەو بزاڤانە، بەلام لە ئاکامدا ئەو پێشەنگانە ناچار بوونە لەگەڵ هێزە کۆنەوارەکانی ناو کۆمەڵگای کوردستان سازش بکەن و دواجاریش ئەو

هێزە نەریتگەرا و کۆنەوارانە جڵەوی ئەو بزاڤانە بگرنە دەست. بۆ نموونە، دەکرێ سەرنجی بزاڤە سیاسیی و رۆشنبیرییەکانی هەموو پارچەکانی کوردستان لە کۆتایی سەتەی نۆزدەمەوە هەتا دەگاتە شەستەکانی سەتەی بیستەم بدەین، کە دەکرێ ئەو بزاڤانە بە سەرهەڵدانی رەوتێکی نوێباو لە هزری نەتەوایەتیی کورد فامبکەین، بۆ نموونە، شۆڕشی شێخ عوبێدوڵای نەهری، راپەڕینەکەی شێخ سەعیدی پیران لە باکووری کوردستان، رابوونی سمکۆی شکاک لە رۆژهەڵات، شۆڕشی شێخ مەحموودی حەفید و بگرە ئیماراتی سۆران و "کۆماری کوردستان"ی جوانەمەرگ، وەک رەنگدانەوەیەکی بزاڤە رۆشنبیریی-سیاسییەکانی ئەو رۆژگارە سەیر بکەین. دەکرێ ئەو بزاڤە رۆشنبیرانەش لە وێنای تاکەکەسگەلێکی وەک : بەدرخانییەکان لە باکوور، حوزنی موکریانی کە وەک کۆچەرێکی رۆشنبیریی لە رۆژهەڵاتی کوردستانەوە هاتە رەواندز و دواجاریش باکوور و رۆژئاوای بچووک، حاجی قادری کۆیی، جەمیل سائیب، ئەحمەد موختار جاف، پیرەمێرد، رەفیق حیلمی، دڵدار، ئەحمەد تەقی، هێمن و دەیان تاکەکەسی نووسەر، سیاسەتڤان و شاعیری دیکە لەو نموونانە کە بە روحێکی ئازاد بیریان لە ئازادکردنی بوونی کورد لەو دۆخە نائازاد و نەریتگرییە کردەوە. کەچی لە دواجاردا خەونی ئەو رووناکبیر و گشت بزاڤانە، وێڕای فاکتەری دەرەکیی، لەو پرۆسەیەدا شکستیان هێنا و لە بەرانبەر داب و نەریتەکانی هێزە خێڵەکییەکانی ناو کۆمەڵگای کوردستان ملکەچ بوون. بەمجۆرە کۆمەڵگای کوردستان گەڕایەوە هەمان دۆخی جارانی خۆیەوە. لێرەدا من مەبەستم نییە، کە یەکە یەکەی مێژووی سەرهەڵدانی ئەو بزاڤە رۆشنبیریی و سیاسییانەی کوردستان پۆلێن و نمایشبکەم، لێ خوێنەری مەیلە بە ئاگا لە مێژووی بزاڤی رزگاریخوازی کوردستان خۆی دەتوانێ ئاوڕێک لە کۆی ئەو بزاڤانە و ئاکامە خەمهێنەرەکانیان بداتەوە.

لەو روانگەیەوە، چونکە لە کۆمەڵگایەکی نەریتیدا پرۆسەی نادادپەروەریی و چەوساندنەوە بە راشکاوی پەیڕەو دەکرێ. چونکە لەوێدا دەسەڵاتی نەریتگەرا بە ناخی مرۆڤەکاندا رۆچووە، لەبۆیە ئەو دەسەڵاتە باوکسالارە، وەک هیگل دەڵێ، پێویستی بەوە نییە بە هێز خەڵک بچەوسێنێتەوە، بەڵکوو خودی مرۆڤەکان دەبنە ئامرازێک بۆ سەرکووتکردن و چەوساندنەوەی یەکتر؛ واتا مرۆڤ لەو کۆمەڵگا نەریتیانەدا، وەک سێبەرێک لەو خاوەن دەسەڵاتە رەهایەوە، خۆیان ئەکتر کۆنترۆڵ دەکەن. وەک دەزانین، کە لە کۆمەڵگای ئێمەدا دەسەڵاتی حیزب و هێزە ئاینییەکان لە پرۆسە بەردەوامییە نەگۆڕەکەیاندا بەناو ناخی خەڵکەوە رەگیان داکووتاوە، بۆیە خودی کۆمەڵگا بە رەفتار و هەڵوێستەکانیانەوە یەکتر دەمکووت دەکەن. بۆ نموونە، لە دوای راپەڕینی بەهاری 1991، سەرەتا، بە واتای هیگل، ئازادییەکی جەڵەبی، هەستەکی هاتە کایەوە، لێ دواجار نوێنەری هێزە نوێخوازەکانی کورد لە باشووری کوردستاندا، بە هۆی باڵادەستی ئەو هێزە کۆنەوارانەی ناو کۆمەڵگا، دەستیانکرد بە سازشکردن لەگەڵ ئەو هێزە نەریتگەرایانەدا، بۆ نموونە، لەوکاتەی کە رای جیهانی سۆزێکی باشی بەرانبەر پرسی کورد هەبوو، کەچی پارتیی و یەکێتی، بێ راپرسییەکی جەماوەریی، رێگای بەغدایان گرت و دەستیانکرد بە "گفتوگۆ" یان "سازشکردن" لەگەڵ رژێمی بەعسدا، کە دواجاریش ئەو کارە

تاکەکەسە خودئاگا و ئازادەکانی کورد ویرانکرد. دوای ئەمەش لێبووردنی گشتی بەرانبەر کۆنە جاش و هەڵپەسەکانی کورد و کۆکردنەوەی خێڵەکان لە لایەن ئەو حیزبانەوە، یان وەک دەڵێن "بەرەی جود" و کردنیان بە بەرپرسگەلێکی هەستدار بەسەر کۆمەڵگادا... هتد. لەوێوە ئەو بزاڤە گەڕایەوە باوەشی هەمان نەریتی کۆنینەی ناو کۆمەڵگا و بەرهەمهێنانەوەی روحی سازشکاریی کورد لەگەڵ روحی وابەستەییدا.

لەوەش بترازێین، هەر یەک لە ئێمە دەتوانێ رەفتاری دەمکوتکردنی خەڵک لە لایەن خەڵکەوە لە کوردستان و بگرە کۆی کۆمەڵگایە نەریتگەرایەکان رۆژهەڵاتیش بهێنینە بەرچاوی خۆی.

لێرەدا پرسیار ئەوەیە: ئاخۆ ئەو ئیدیۆلۆجییە نەریتەگەرایە هەتا کەنگێ کۆمەڵگا بەرێوە دەبا؟ هەڵبەت دەبێ بزانین، کە ئەو ئایدیۆلۆجییە نەریتگەرایە خاوەن سیستەمێکی دارێژراوی دیاریکراو نییە، بەڵکوو بە هاوسەنگییەک لەناو جەستەی خەڵکدا دەژی. کەواتە دۆزینەوەی وەڵامی ئەو پرسیارە لە پێکهاتەکانی خودی کۆمەڵگا دایە. وێنەی ئەو کۆمەڵگایەش بریتییە لە ئاماژەگەلێکی رووت یان بیرلێنەکراوە، لەبۆیە وەرچەرخاندنی گشتی ئەو کۆمەڵگایە کارێکی ئاسان نییە. چونکە، وەک هێگل پێمان دەڵێ، ئەو پرۆسەی ئازادییە، هەمیشە رووبەڕووی لەمپەرەکان دەبێتەوە، ئەم لەمپەرانەش بریتین لە هێزە کۆنخوازەکانی کۆمەڵگا. هەر بۆیە ئەوەی دەتوانێ ناخی چەقبەستووی کۆمەڵگای نەریتی کورد بگۆرێت، بوونی شەپۆلگەلێکی کارای ئیدیالییە لە هێزە نوێخوازەکانی ناو کۆمەڵگادا. بە راڤەکردنێک لە هێگلەوە، رەنگە لە هەندێ قۆناخدا گۆڕانکارییەکانی دەروبەری کۆمەڵگا و هاتنی رۆشنبیرییەکی نوێ بۆ ناو کۆمەڵگا، وەک لە حەفتایەکانی سەدەی رابردوو، کە بیرۆکەی چەپگەری لە دەرەوەی کوردستانەوە هاتە ناو کۆمەڵگای کورد و دواجاریش ئەو بیرۆکەیە بووە وزەی بزاڤی رزگاریخوازی کوردستان. لەوێدا ئەو رۆشنبیرییە چەپگەرایە توانی زەمینەی لە دایکبوونی ئەو شەپۆلگەلە لە بزاڤە ئیدیالییە خۆشبکا. لێ چونکە، هێگل واتەنی ئەو مێژووە تەنیا لە ئاستی دەرەکییەوە رێدەکا، واتا بە بێ بوونی ناوکۆیی مێژووە رابردووەکەیەوە رێدەکا، کەواتە ئەو مێژووەی کورد تەنیا لە ئاستی دەرەکییەوە رێدەکا. لەبۆیە ئەو شەپۆلگەلە رۆشنبیرییە، سیاسییە هەڵگری روحی مێژوویی، ئامانجی دەوڵەت و گۆران نەبوو، لە ئاکامدا بووە بەرهەمهێناوەی هەمان روحی خۆی، ملیان بۆ هێزە کۆنخوازەکانی ناو کۆمەڵگای کوردستان کەچکرد. بەڵام ئەگەر ئەو شەپۆلگە ئیدیالییە لە پێناوی گۆڕانی کۆمەڵگا، دەستەبەرکردنی ئازادی، خۆی ئامادەباش کردبا، ئەوکات هێزە باڵادەستە نەریتگەرایەکانی ناو کۆمەڵگا دەکەوتنە بەر هەرەشەوە. هەڵبەتە زۆر جاران وێڕای لە دایکبوونی ئەو شەپۆلگەلە ئیدیالییە نوێیانەش، بەڵام دواجار رەنگە نەتوانن گۆڕانێکی بنەڕەتی لە کۆمەڵگادا بسازێنن، چونکە کۆمەڵگایەکی نەریتگەرا بە هۆی دەقگرتنی بە نەریتە داسەپاکانەوە دەتوانێ داکۆکی لە خۆی بکا. بە دەم ئەو ململانێیەوە رەنگە ئەو شەپۆلگەلە ئیدیالیانە نەتوانن بەرەنگاری ئەو هێزە نەریتەگەرا و خاوەن ئەزموونە ببنەوە، هەروەک ئەوە قەدەری هەموو بزاڤە رۆشنبیریی و سیاسییەکانی کورد بووە، هەر بۆیە دواجاریش هەرەسیان هێناوە. لێرەدا، بە

گەڕانەوەیەک بۆ لای هێگل، بە رای من، لە تەواوی مێژووی کورددا، وێڕای قووڵبوونەوەی نیگەرانییەکانی کورد بە هۆی بندەستیی و بێدادی کۆمەڵایەتییەوە بۆ تەنگژە، بە هۆی کۆمەڵێک گۆڕانی دەرەکیی و ناوەکییەوە، لە شەپۆلگەلێک لە هێزی نوێخواز لە کۆمەڵگای کوردیدا لە دایکبووە، بەڵام لە دواجاردا ئەو شەپۆلگەلە لە هێزە نوێخوازەکان لە کۆمەڵگای کوردییدا ناچار بوونە بەرانبەر هێزە نەریتگەراکانی ناو کۆمەڵگا، یان کۆمەڵی بەرپرسی نەریتگەرای ناو حیزبەکان ملکەچ بکەن.

کەواتە هاوکاتیش، دەتوانین بڵێین، کە ئەوە ئاکامی مەرجەکانی دەرەکی یان گۆڕانکارییە دەرەکییەکانە کە دەتوانێ ***تەنگژەیەک*** لە کۆمەڵگای نەریتگەرادا بسازێنێ یان زەمینەی تەقینەوە بۆ ئەو نیگەرانیی و تەنگژانەی ناو کۆمەڵگا برەخسێنن و دواجاریش لە بزاڤێکدا بەرجەستە ببنەوە. ئەو تەرزە نیگەرانیی و تەنگژەیەش هەمیشە کێشەی ئابووریش دروستدەکا. بەمجۆرە ئەگەر ئەو شەپۆلگەلە لە هێزە نوێخوازەکان بە شێوە و وزەیەکی خەملیووەوە کار بکەن، ئەوکات بۆ هێزە نەیتگەرایە باڵادەستەکانی ناو کۆمەڵگا ئاسان نییە کە بتوانن ئەو بزاڤە نوێخوازانە خەفە بکەن. هاوکاتیش سەرچاوە ئابووریی و مانەوییەکانی ئەو هێزە نەریتگەرایەی کە بەسەر کۆمەڵگادا باڵادەستە، کاریگەریی نامێنێ. وەلێ زۆر جاران دروستبوونی **تەنگژە** لە ناو خودی کۆمەڵگایەکدا مەرج نییە پەیوەندی بە ئاستەنگێکی دیاریکراوەوە هەبێ، دەکرێ دروستبوونی ئەو تەنگژەیە پەیوەندی بە کێشەی رێکخستنی سەرچاوە ئابووریی و ئاستەنگی رێکخراوەکانی یان سیاسەتیی مرۆڤکوژانەی دەسەڵاتێکەوە هەبێت، وەک بینیمان لە سەردەمی رژێمی بەعسدا، کێشەی کورد لەگەڵ ئەو رژێمەدا، لە بنەڕەتدا کێشەیەکی ئابووری نەبوو، بەڵکوو کێشەیەکی سیاسیی و نەتەوایەتی بوو، یان وەک ئەوەی کە ئێستا لە کوردستاندا لە ئارادایە. لەم رەوشەی ئێستای کوردستاندا باری ئابووری، نەبوونی سەرچاوەی بەرهەمهێنان و نەبوونی سیستەمێکی راشکاو لە دیارکردن و خەرجکردنی بودجەی کوردستان، کۆمەڵگای ئێمەی تووشی نیگەرانیی و تەنگژەیەکی قووڵ کردووە، بەڵام وێڕای ئەمەش، خودی تەنگژە هەمیشە پەیوەندی بە کێشەگەلێکی سیاسییەوە هەیە. لەوێدا کاتێک هاوسەنگی نێوان گرووپەکانی ناو کۆمەڵگا شیرازەی تێکدەچێ. بەمجۆرە هێزە باڵادەستەکانی کۆمەڵگا چیتر ناتوانن بەسەر کۆمەڵگا و ئەو گرووپانەوە زاڵ ببن، ئیتر ئیدیۆلۆجییە نەریتگەرایەکانیش چیتر کایەیان نامێنێ. کەواتە لەو دۆخەدا دەسەڵاتی نەریتگەرای کۆمەڵگا ناتوانێ چیتر مرۆڤەکان کۆنترۆل بکا. لە ئاکامی ئەمەشدا دەسەڵاتی باڵادەست بە شێوەیەکی راشکاوانە ئەو گرووپانە دادەپلۆسێ.

لێرەدا جێگەی وەبیر هێنانەوەیە کە ئاماژە بەوە بکەین لە بنەمادا ئەو تەنگژەیە رەهەندێکی ئیدیۆلۆجی هەیە. هەر بۆیە جیهانبینییە ئەفسانەییەکانی کۆمەڵگایەکی نەریتگەرا چیتر بەهای نامێنێ و قاڵبەکانی ئەو کۆمەڵگاش چیتر ناتوانن جڵەوی مرۆڤەکان بەرزەفت بکەن.

هەڵبەتە وتمان یەکێک لە دەرهاوێشتەکانی هەموو ***تەنگژەیەک***، بە واتای هێگلی، سەرهەڵدانی دیاردەی ***نیگەرانیی و شلەژانی*** کۆمەڵایەتییە. لێرەوە دەکرێ ئەو نیگەرانیی و شلەژانە شێوەی ***زەبروزەنگ*** وەربگرێ و ئاکامەکەشی ببێتە وێرانکردن یان ببێتە راسانێکی سەرتاسەری. لێ هاوکاتیش دەکرێ

ئاکامی ئەو راسانە بە دارمانی بەهایەکان بگات، واتا وەک چۆن دیاردەگەلی وەک تاقمبازیی یان دیاردەگەلی ناوێزە، وەک بەرپابوونی شەری نێوان حیزبەکان، بەهێز بوونی رەوتە ئیسلامییە توندرۆیەکان، تالانکردنی کەل و پەلەکانی ناو کۆمەلگا و فرۆشتنیان بە ئێران لە لایەن دەسەلاتدارەکانی ناو ئەو حیزبانەوە، کە دوا ی راپەرینی بەهاری 1991 لە کوردستاندا هاتنە کایەوە، یان دیاردەگەلێکی بیژۆکی کۆمەلایەتی کە هەنووکە، دوای رمانی رژیمی بەعس و مۆدەی گەندەلیی، ژنکوژیی، دارمانی رەوشتی کۆمەلگا، سەرهەلگرتنی لاوان بەرەو هەندەران و پەتای تەکنیک و ... هتد، لە دایکبوون، کە دەکرێ ئەوانە هەموویان وەک دەستپێکی نیگەرانیی و لە دایکبوونی تەنگژەیەک فامبکەین. بەمجۆرە لە ئاکامی ئەوەدا روحی گیانفیدایی و دلسۆزی لە کۆمەلگای کوردییدا بێ بەها بوونە و هەر کەسە و تاقمێک بە شێوەی جوودا لە کۆمەلگادا گۆشەگیر بوونە و بە ژیانی تایبەتی خۆیانەوە سەرقالن. بۆ نموونە، شوێنگەلێکی وەک: نادی، رێکخراوە حیزبییە بەناو مەدەنییەکان، وەشانخانە، چایخانە و ... هتد، بەسەر گرووپگەلێک لە نووسەر، خەلکی حیزبی، گەنج و ... هتد دابەشکراون. هەر یەک لەو پیر و گرووپانە بۆ شوێنی پیر و گرووپەکانی دیکە ناچن... هتد. لەوەش زیاتر، شیرازەی نێوان خێزان و کۆمەلگا تێکچووە، بەمەش پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤە جیاوازەکان وەک جاران لەسەر بنەمای رێز و دلسۆزی نەماوەتەوە، بەلکوو لەسەر بنەمای پایەی ماددی، مۆدەی ئۆتۆمبێل و وابەستەیی حیزبی و ... هتد بەرێوە دەچن. لەوەش گەرێ، کە پەیوەندییە جڤاکیی و روحی بوغزاویی و لێکترازاوی نێوان هەولێر، سلێمانی، دهۆک و دەڤەرەکانی تری کوردستان لە پەیوەندی جڤاکیی و بوغزی نێوان شارە شیعە و سوننە نشینەکانی عێراق باشتر نییە. هۆکردەکانی نووشستی ئەو چەشنە نیگەرانیی و شلەژانە کۆمەلایەتییانە، دەگەرێنەوە بۆ ئەوەی کە ئەو حیزبانەی کە پێشتر نوێنەری سازکردنی کۆمەلگایەکی نوێخواز بوون، کەچی دوای بوونیان بە دەسەلاتدار، بوون بە وێنایەک لە دەسەلاتێکی نەریتگەرا، یان کۆنباو و نادادپەروەر. لەوەش زیاتر نەیانتوانی خەونی کورد بەرجەستە بکەنەوە. بە واتایەکی دیکە: ئەو بزاڤەی کە لە نێوەراستی حەفتایەکانی سەدەی رابردوو دەستپێکرد، نەبوو بە "شۆرش"، بەلکوو لە بزاڤێکی " بەرتەکی"، پەرچەکردارییەوە قەتیسما؛ نەیتوانی کۆمەلگا لە بنەوەرا بەرەو کۆمەلگایەکی نوێخواز وەرچەرخێنێ، خەونەکانی کورد ئازاد بکا، بەلکوو هەمان هەرەسی پێش خۆی، روحی نەریتگری بەرهەمهێنایەوە. لێ ئەو شلەژانە کۆمەلایەتییەی کە ئەمرۆ لە کوردستاندا لە ئارادایە، هێشتا ئاراستەیەکی بەرەو ئامانجێکی دیاریکراو نییە.

بە دیوێکی دیکەوە، تەنگژە ژیانی بیرکردنەوەی کۆمەل جۆشدەدا. کۆمەل بە دوای تێگەیشتن و دۆزینەوەی سەرچاوەی کێشە جڤاکیی و سیاسییەکان سەرقالدەبن، کە ئەو دیاردەیەش لە کۆمەلگای نەریتگەرادا، ئەگەر هەشبێ، لێ زۆر لاوازە. لێرەوە رۆلی رووناکبیران و نووسەرە خاوەن خەونەکان لە ناو کۆمەلدا بە دیار دەکەوێت. چونکە کۆمەل چاوەرێی ئەو توێژە نووسەر و رووناکبیرەن کە بتوانن ئالۆزییەکانی ئەو دۆخەیان بۆ شیبکەنەوە و هاوکاتیش بە شێوەیەکی کردەیی وەلامی پرسیارە هەنووکەییەکانیان بدەنەوە تاکو بتوانن لەو دۆخە رزگار بن. وەلێ ئەمرۆ، وەک دەبینین،

ئەوەی کە بە گشتی نووسەری کورد بیری لێناکاتەوە، ئەرکی شیکردنەوەی ئەو دۆخە و وەڵامدانەوەی پرسیارە هەنووکەییەکانە. ئەمڕۆ نووسەری کورد، لە بری راپەڕاندنی ئەو ئەرکە، سەرقاڵە بە وەرزشکردنی دەقۆکی بە ناوی فەیلەسووف و چەمکە رووتەکان، ئەم دیاردە قۆقزەش، بە رای من، نەک هەر دوورە لە ئەفراندن و فراژانی ئاستی رۆشنبیریی کوردی، بەڵکو چەشنە بیانوویەکە بۆ خۆ دزینەوە لە پرسیارە چارەنووسسازەکانی کورد. لەوەش زیاتر، ئەو مۆدە رۆشنبیرییەی کە لە ئارادایە، بە واتای مارکسی، جۆرێکە لە بەرهەمهێنانی "زانیاریی ساختە".

لێرەدا بەرهەم و چالاکییەکانی ئەو چەشنە رووناکبیرە یان نووسەرە ئیدیالی، چاوەڕوانکراوەی کە من مەبەستمە و کوردیش حەوجەیەتی، بە **نوێنەری** ئەو نیگەرانییە کۆمەڵایەتییە یان بزاڤە کۆمەڵایەتییانە ناودێر دەکەم. بەرهەم و چالاکییەکانی ئەو نووسەر و چالاکڤانە، وەک نوێنەرێکی ئەو بزاڤە، دەبێ هەڵگری کۆمەڵێک رەگەز بن، لێ گرنگترینیان بوونی رەگەزێکی راڤەکارییە لەو تەنگژەیەدا؛ واتا ئەو بەرهەمانە دەبێ بتوانن هۆکرد و ئاستەنگەکانی ئەو نیگەرانییە یان تەنگژە کۆمەڵایەتیی و سیاسییەی کە ژیانی کوردیان تەنیوەتەوە مشتومال بکەن، تاکو بتوانن تەکانێکی نوێ بە روحی ئەو تەنگژەیە ببەخشن. بەرهەمی ئەو تەرزە رووناکبیرە، هەڵبەت لێرەدا مەبەست لەو رووناکبیرە گریمانەیەکی ئیدیالییە، پرسی بوون و نەبوون یان رێژە و ئاستی ئەو رووناکبیرە بابەتی ئەم وتارە نییە، لەبۆیە من لێرە بۆ ئاسانکاری ئەو رووناکبیرانەی کە دەربڕی کێشەکانی ئەو دۆخەن ، بەسەر دوو توێژ یان دوو بزاڤ دابەش دەکەم: توێژێکی "**بەرتەکی**"، نیوەڕۆکی بۆچوونی ئەو توێژە رووناکبیرە لەوەدا بەرجەستە دەبێتەوە، کە پێی وایە هۆکردی دارمانی کۆمەڵگای باشووری کوردستان و روحی وابەستە بوون و پاشکۆیی هێزە سیاسییەکانی بە دەسەڵاتی داگیرکەرانەوە پەیوەندی بەوە هەیە کە کۆمەڵ چیتر ناتوانێ لەگەڵ ئەو وێنایە نەریتگەرایەی کۆمەڵگا هەڵبکا؛ واتا هۆکردی ئەو دارمانەی کۆمەڵگا و پاشکۆیییەی هێزە سیاسییەکانی بە دەسەڵاتی داگیرکارانەوە، پەیوەندی بەو ئاوەزە نەریتگر و چەقبەستووەی کۆمەڵگای کوردییەوە هەیە. چونکە وێنای ئەو دەسەڵاتەی کە نوێنەری کۆمەڵگای کوردی دەکا، توانای نییە هاوسەنگی لە نێوان هێزە جوودایەکانی ناو کۆمەڵگا رابگرێ، دواجاریش ئەو حیزب و نوێنەرە رۆشنبیریانەی کورد ناتوانن کورد لە "مێژووی جیهان"دا ئامادە بکەن؛ واتا کورد ئازاد بێ و ببێتە خاوەن دەوڵەتی خۆی.

لە بەرانبەر ئەو رووناکبیرە بەرتەکییەدا، توێژێکی دیکە لە رووناکبیر هەیە، کە لێرەدا ئەو توێژە بە رووناکبیری ***پێشکەوتنخواز*** ناودێر دەکەین. تێگەیشتنی ئەو توێژە رووناکبیرە بۆ ئەو نیگەرانیی و تەنگژەیە کۆمەڵایەتییانەی کوردستان لەوەدا بەرجەستە دەبێتەوە، کە هۆکردی ئەو تەنگژەیەی کۆمەڵگای کوردستان بە بونیاتی کولتووری نەریتی کۆمەڵگاوە گرێدەدەن. ئەو دیدە پێی وایە، کە ئەوەی دەتوانێ ئەو کێشەیە چارەسەر بکا، وەرچەرخانێکی سەرتاسەرییە لە هەناوی کۆمەڵگادا.

ئەو ئاوەزەی کە ئەو تەرزە رووناکبیرانە بەرهەمدەهێنێ لە دوو واتادا بەرجەستە دەبێتەوە. بەشێک

لەو رووناکبیرانە بە شێوەیەکی راشکاو و تۆکمە ***ڕووبەڕووی خەسڵەتەکانی ئەو تەنگژەیە نابنەوە***. هەڵبەتە مانای ئەوە نییە جەماوەر لە رووبەڕووبوونەوەی ئەو تەنگژەیە دەستەوەستاو بن، بەڵکوو جەماوەریش ئامرازێکی بەهێزن، لەبۆیە هاوکاتیش دەکرێ ئەو جەماوەرەش هێزێکی بەرهەمهێنەر بن. بەشەکەی دیکەی ئەو رووناکبیرە کەسگەلێکی ئازادن، لێ ئەوانە بێجگە لە زارقەڵەباڵغییەکی بێ‌ئیرادە ناتوانن هیچی دیکە ئەنجامبدەن.

لەوەش بترازێین، توێژەکانی دیکەی ئەو رووناکبیرانەی کە لە دەرەوەی ئەو دوو توێژە رووناکبیرانەن، ناتوانن لە قسەکردن زیاتر هیچی دیکە بکەن. کەواتە ئەوانە تەنیا رووناکبیرگەلێکی توورەن. لێ، وەک لەو بەشەی کە باسی هێگلمان کرد، لەوێدا هێگل باس لە هاتنە ناوەوەی مرۆڤگەلی "کێویی" یان "بێگانە" دەکا، کە دواجار ئەو مرۆڤگەلە یان تاکەکەسە خودئاگایانە رووبەڕووی هێزە کۆنخواز، نەریگرەکانی ئەو کۆمەڵگایەوە دەبنەوە، دواجار ناچار دەبن لەگەڵ نەریتی کۆمەڵگا خۆیان بگونجێنن، کە بەمەش کاکڵەی خۆیان دەدۆڕینن، ئەگینا جێگەیان نابێتەوە. کەواتە ئەو جۆرە نووسەر و رووناکبیرانە لە کۆن و ئێستای کوردستان بوونیان هەبووە و خوێنەر و خەڵکانێکی زۆر بوونەتە لایەنگیریان، لێ لە دواجاردا زۆرینەی ئەو رووناکبیر و لایەنگیرە دەروێش ئاسایانەیان بەرە بەرە لە شێوەی تاقمگەریی یان وەک سێکت، پیڕێکی عەقیدەدار خۆیان نمایشکردووە و دەکەن یان پەنا بۆ تاکەکەسە بەیزەکانی ناو کۆمەڵگا دەبەن یانیش لە هیکرا دەچنە ناو حیزبە دەسەڵاتدارەکان. لەوەش زیاتر، دواجار پرۆسەی ئەو دیاردە رۆشنبیرییەش، وەک دیاردەی حیزب، لە پەرستنی تاکەکەسێکی رۆشنبیرییدا قەتیسدەمێنێ. بە واتایەکی دیکە، وەک چۆن کۆمەڵگا باوکێکی ستەمگەری بالادەست دەکا بە هێمای پیرۆزیی خۆییەوە، بەمجۆرە دەبێ حیزب، دەسەڵات و کۆمەڵگا لە بەرانبەر ئەو باوکەدا ملکەچ بن. بە هەمان شێوەش ئەو ناوەندە رۆشنبیرییە تاکەکەسێکی رۆشنبیریی دەکا بە باوکێکی رۆشنبیریی پیرۆز و هەموو بەهایەکی رۆشنبیریی کوردی لەو تاکەکەسە رووناکبیرە باوکسالار ئاسایەدا دەبینن. بەمجۆرە، وەک هێگل دەڵێ، کۆی تاکەکەسەکانی کورد بەهرە، توانا و بەختەوەرییەکانی کورد لە بەخشندەیی ئەو باوکە سیاسیی و باوکە رۆشنبیرییە بالادەستانەدا دەبیننەوە. وێنای ئەو تەرزە نووسەرەش لە مێژووی دوور و نزیکی کوردستاندا زۆر روونە، بۆیە پێویست ناکا لەسەری بڕۆین.

لەو روانگەیەوە، هەندێک لەو رووناکبیرانە، لەبەر زۆر هۆکاری جڤاکی و ئاستی هۆشمەندی خوێنەر و خەڵکانی دەوروبەرەکانیانەوە، دەبنە مایەی سەرنجکێشانی ناوەندی رۆشنبیریی و بگرە ئاپۆرەی خەڵکیش. ئەو رووناکبیرانە لەسەر بنەمای پاشخانی خۆیانەوە زۆر جاران رۆڵی رێبەری کاریزمایی دەبینن، ئەوانە بە هۆی کێشەی ئەو نیگەرانییەی کە لە کۆمەڵگادا هەیە، تاقم و لایەنگیرەکانی خۆیان رێکدەخەن. بەمجۆرە ئەوانە وەک تاقمێک لە کۆمەڵ رەوتێک بەرەو ئامانجێک دروست دەکەن و دەبنە بەشێک لەو بزاڤە کۆمەلایەتییە ساوایە. لێرەوە ئەو تاقمە لە رووناکبیر و خەڵکە وێنای چەشنە ئیدیۆلۆجییەک دەنوێنن و دواجاریش دەبن بە فاکتەرێک لە دەسەڵاتی سیاسییدا، بەمەش دەکرێ لە داهاتوودا بتوانن کۆمەڵگا بگۆڕن. لێ هێگل واتەنی، لەگەڵ جێگیربوونی ئەو دەسەڵاتە، گۆڕێک بۆ

خۆیان هەڵدەکەنن. چونکە ئەو دەسەڵاتە نوێیەش نەیتوانیووە ئەو کۆمەڵگایە نەریتگرە، تاکە باوکە باڵادەست و ستەمگەرە بگۆڕێ و دوا ئامانجی ئەو پرۆسە مێژووییە بەرجەستە بکاتەوە؛ کۆمەڵگایەکی مۆدێرن بەرهەمبهێنێت. هەڵبەتە لە مێژووی کورددا ئەو نووسەر و رووناکبیرانە نموونەیان زۆرە، لە ئێستای کوردستانیشدا، هەرچەندە دەگمەنن، لێ بەرچاو دەکەون. بەمجۆرە لایەنگیرانی ئەو بزاڤە ساوایەی کە ئاماژەم پێکرد، وەک هێزێکی ئیدیالی، بە جۆش و خرۆشەوە ئەرکەکانیان رادەپەڕێنن و ئامادەشن خۆیان بکەنە قوربانی ئامانجەکانیان. ئەو لایەنگرە ساوایانە وەک هێمای ئەکتۆریتارێک سەیری نوێنەری بزاڤەکەیان دەکەن و پێیان وایە کە ئەو نوێنەرە ئەکتۆریتارە خاوەن هەموو راستییەکە و کلیلی چارەسەرکردنی هەموو گرفتەکانی کۆمەڵگا لە کن ئەوە. ئەو دیاردەیەش وێنای تەواوی بزاڤی رزگاریخوازی کورد دەنوێنێ. ئاشکرایە لایەنگر و ئەندامانی بزاڤە یەک لە دوای یەکەکانی کورد هەمیشە چارەنووسی خۆیان و پرسە نەتەوایەتییەکانیان داوەتە دەست سەرۆکە ئەکتۆریتارەکەیان و دواجاریش ئەو ئەکتۆریتارانە خەونی کوردیان بە هەدەر داوە. جێگەی سەرنجە، ئەمڕۆ تەواوی نووسەر و خەڵکی کورد، چارەنووسیان داوەتە دەست سەرکۆی حیزب و حکومەت، وەک ئەوەی ئەو نەتەوەیە بێ ویست بن لە بەشداریکردنی چارەنووسی خۆیاندا. را و بۆچوونی کورد سەبارەت بەو پرۆسەیەی کە ئەمڕۆ لە باشووردا لە ئارادایە هیچ رۆڵێکی نییە تەنیا چاوەڕوانی بڕیارەکانی سەرۆکەکانی نەبێ. ئەم سەرۆکانەش، وەک هێگل کاتی خۆی گوتبووی، بە ئاخاوتنەکانیان هەوڵدەدەن کورد لە هەموو دەستکەوتێک دڵنیا بکەنەوە، کە هەتا ئێستاش، هیچ ئاماژەیەکی رووناک لەو دەستکەوت و مافانە، بۆ نموونە قەدەری کەرکوک، دەڤەرە بە عارەبیکراوەکان و کێشەی گەندەڵیی بۆ کۆی کورد روون نین.
بەهەمە حاڵ، بە دەم رێکردنی ئەو پرۆسەیەوە زۆر جار کێشمە کێشە ناوەکییەکانی کۆمەڵگا کەمەرشکێن دەبن، بەشێک لە هۆیەکانی ئەو کەمەرشکێنییە ئەوەیە، کە ئەو بزاڤە هێشتا تەواو نەخەملیووە، لەبۆیە توانای رووبەڕووبوونەوەی هێزە نەریتگەرایە باڵادەستەکانی کۆمەڵگای نییە. ئەمەش ئەو دۆخەیە کە ئێستا لە باشووری کوردستان و بگرە لەتەکانی دیکەی کوردستانیش بە شێوەی جوودا لە ئارادایە.

وێڕای ئەمەش، ئێستا لە باشووری کوردستاندا چەندان مەترسی لە ئارادان و هەڕەشە لە ژیان و قەدەری کورد دەکەن. لەبۆیە ئەو حیزبانەی باشوور تاکو خۆیان لەو مەترسییە دەرەکیی و ناوەکییانە بدزنەوە، چەندان رێکخراوگەلیان دروستکردووە، کە دواجاریش ئەو رێکخراوانە لە هارارکییەکدا قەتیس ماون. بەمجۆرە، وەک دەبینین، ئێستا ئەندام و نوێنەرانی ئەو حیزبانە لە پێناو مەبەستی خۆیاندا دەسەتیان بەسەر ئاکامەکانی مێژووی بزاڤ و راپەڕینی بەهاری 1991دا گرتووە. دواجاریش لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا خەونی ئەو بزاڤە و رێبازەکەیان فریوداوە، کە کوردی باشوور هەزاران قوربانی و ئەنفالکردنی لەسەر داوە.

لێرەوە ئەو بزاڤە ساوایەی، کە ئاماژەم پێکرد، لە پرۆسەکەیدا هەوڵدەدا خۆی وەک دەمڕاستی

هێزێکی بەرهەڵستکار نیشانبدا، کە بانگەشەی بەدیهێنانی کۆمەڵگایەکی نوێ دەکا. لێ لە دۆخێکی وەک ئەمڕۆی کوردستاندا، بۆ ئەوەی ئەو بزاڤە ساوایە بتوانێ خۆی بە هێز بکا و ئاپۆرەی جەماوەریش ئامادە بکا، دەبێ لە بەراییدا تەنیا داوای چاکسازی بکا.

کاتێک بزاڤێک لە هەوڵەکەیدا توانی بە توانای خۆی دەست بەسەر دەسەڵاتدا بگرێ و کۆمەڵگا بگۆڕێ، ئەوکاتە ئەو بزاڤە دەبێتە *شۆڕش*. هەڵبەت ئێمە لێرەدا مەبەستمان لە شۆڕشێکی سیاسی و جڤاکی وەرچەرخێنەرە، لە بنەوەڕا کۆمەڵگا بگۆڕێ، نەک هێگل واتەنی، لە ئاستێکی دەرەکییدا رێبکا. لێ ئەوەش مانای ئەوە نییە کە ئەو شۆڕشە دەبێ لە نێوان ئەو دەسەڵاتە نەریتگەرا و لایەنگیرەکانییەوە پەنا بباتە بەر زەبر و زەنگ. بەمجۆرە دەکرێ ئەو شۆڕشە بە شێوەیەکی هێمنانە و دەستووریانە رووبدا، ئەو پرۆسەیەش لە کوردستاندا، ئەگەر مەحاڵیش نەبێ لێبەڵێ سەختە . لێرەدا ئەوەی گرینگە کە دەبێ خواستی بزاڤە نوێیە لەسەر بنەمایەکی نوێشدا ئەو کۆمەڵگایە بنیات بنێتەوە. لەم روانگەیەوە شۆڕشێکی "بەرتەکی" هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ شۆڕشێکی "پێشکەتنخواز"دا نییە.

وەلێ لەو روانگەیەوە دەکرێ بپرسین: ؟ ئایا دەکرێ راپەڕینی بەهاری 1991، بە شۆڕش ناسبکەین؟ یان، گەلۆ دەکرێ روخاندنی رژێمی بەعس بە دەستی ئەمریکا و دواجاریش هاتنەکایەوەی ئەو دۆخە نوێیە لە کوردستاندا، بە شۆڕش پێناسە بکەین؟ ئەگەر بەرسڤەکە بەڵێیە، گەلۆ ئەوانە توانیان ئەو پێشکەوتن، خەون و گۆڕانە لە کۆمەڵگای کوردستاندا دەستەبەر بکەنەوە؟ ئایا نوێنەری ئەو بزاڤانە، بە گشت ئیدیۆلۆجییە جیاوازەکانیانەوە، توانیان بەڵێنەکانی ئەو بزاڤە بەرجەستە بکەنەوە، کە لە ماوەی پانزە ساڵدا هەزاران قوربانی گیانییان کردە سووتەمەرۆی ئەو بزاڤە و دواجاریش کوردی لەسەر ئەنفالکرا؟ بە دڵنیاییەوە هێگل وەڵامی ئەو پرسیارانە بە نەخێر دەداتەوە. چونکە دوای شکستی بزاڤی سیاسی کورد لە ساڵی 1975، ئەو بزاڤە نوێیە لە بنەڕەتدا، وێڕای کۆمەڵێ جیاوازی لاوەکی، وەک هەموو بزاڤە سیاسییەکانی رابردووی کورد، زادەی کۆمەڵێ فاکتەر بوون: کۆمەڵگای کورد بە هۆی چەوساندنەوەی نەتەوایەتیی، ئابووریی و جڤاکیی لە ژێر دەستی رژێمی شۆڤینی بەعسیی، تووشی *نیگەرانیی* و *تەنگژەیەکی* قووڵ بیوونەوە. هاوکاتیش لەو قۆناغەدا شەپۆلێک لە *بزاڤی رۆشنبیریی چەپڕۆیی* لە دەرەوەڕا هاتنە ناو ژیانی کوردەوە. بەمجۆرە ئەو بزاڤە، لێرەدا، وەک نموونەیەکی راشکاو، ئاماژە بە "کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان" دەکەین، (هەڵبەتە لە سەرەتادا بە هۆی ئەو ویستە نوێخوازییەوە بەندە یەکێک بوو لە ئەندامەکانی ئەو رێکخراوە)، کە بە توێژێک لە رووناکبیریی یاخی لە بزاڤی نەریتگەرای رابردووی کوردەوە دەستپێکرد. هەر بۆیە دروشمەکانی ئەو بزاڤە ساوایە بە "چارەی خۆ نووسین" و گۆڕینی کۆمەڵگای نەریتگەرای کوردستان دەستپێکرد، تاکو دابڕانێک لە پرۆسەی ئەو مێژووە بازنەییە دروستبکا. وەلێ ئەو بزاڤە لە گەرمەی پرۆسەکەیدا، بە هۆی هێدی هێدی باڵادەستبوونی کەسایەتیی و هێزە کۆنەوارەکانی کورد لە ئاراستەکردنی "کۆمەڵەی رەنجدەران"دا، بەمجۆرە لەو پرینسیپە رادیکالەی کە بانگەشەی بۆ دەکرد دوورکەوتەوە. لە ئاکامی

ئەوەدا، بە سازشکردن لەگەڵ رژێمی سەدامدا هاوکاتیش بە پەنابردن بۆ هێزە باڵادەستە کۆنەوارەکانی ناو کۆمەڵگا بەهای خۆی لە دەستدا . بە هەمە حاڵ، حیکایەکەتەکانی ئەو پرۆسەیە لای هەمووومان روونە.
کەواتە، بە گەڕانەوە بۆ بیرۆکەی هێگل لەمەڕ پرۆسەی گۆڕان، چونکە نوێنەرەکانی ئەو بزاڤە و خودی بزاڤەکەش خاوەن ئەو پرینسیپە ئامانجدارە مێژووییە نەبوون، خاوەنی ئەو خودئاگاییە سەربەخۆیانە نەبوون، یان هێگل واتەنی، ناچار بوون پەنا بۆ ئەو "تاکەکەسە ئازادە" ببەن، کە دەسەڵاتدارە لە کۆمەڵگادا، لەبۆیە نوێنەرانی ئەو بزاڤە، کتومت وەک لە دەسپێکی ئەم نووسراوەدا ئاماژەم پێکرد، کە هێگل لە "فەلسەفەی مێژوو"ەکەیدا گوتبووی، کە ئەو مێژووە نوییەش بە هەمان بازنە و دارماندا تێپەڕی. لەبۆیە ئەو گۆڕانەش، یان هێگل واتەنی، "دارمانە لە پادشایەتی کۆنەکە" واقیعیی نەبوو، بەڵکوو ئەو مێژووە تەنیا لە ئاستە دەرەکییەکەیدا گۆڕا، نەک ناوەکییەکەی. چونکە دوای ئەو هەموو گۆڕانکارییە شپرزەیە هیچ گەشەسەندن و گۆڕانێک لە بونیاتی کۆمەڵگا و پرسی ئازادی کورددا رووی نەدا. بەمجۆرە پرۆسەی ئەو مێژووەی ئێستای کورد، تەنیا لە ئاستی دەرەکییەوە لە گۆزەردایە، واتا بە بێ بوونی ناوکۆیی مێژووە رابردووەکەی رێدەکا. بەمجۆرە، بە واتای هێگلی، ئەو مێژووە وەک "ئەو مێردمنداڵە وایە کە چیتر لە قۆناغی هێمن و ملکچی و بڕوادارییدا خۆی نابینێتەوە، بەڵکوو ئێستا لە بری گۆڕانی خۆیدا، بەرەو دەرەوەی خۆی هاوار دەکا."

لەو روانگەیەوە، مرۆ دەتوانێ لە کاتی بڕیاردانەدا چەمکی ئەو دوو شۆڕشەی، کە لەسەرێ ئاماژەم پێکردن، بە یەک بچووێنێ. دیارە شۆڕش پێویستە هەڵگری ئەوە بێ کە دەبێ کۆمەڵگا بە جۆرێک ئامادە بکا خۆی بڕیار بدا سیستەمێکی نوێ بەرهەمبهێنێ، ئەوەی کە ئەو بزاڤە بە بزاڤێکی سەرکەوتووە پێناسە دەکا، بەرنامەی ئیدیۆلۆجی خودی بزاڤەکەیە. لێ لە واقیعدا ئەو بڕیارە هەمیشە پێش دەست بەکار بوونی ئەو بزاڤە دەدرێت. بڕیارێکی بە کۆمەڵی کۆمەڵگا هەمیشە ئاکامێکە لە رەفتار و پرۆسەی کارەکانی ئەو بزاڤەوە، لەوێدا لەو دۆخەدا ئەکتەرە جوودایەکان لەگەڵ یەکتردا لە پێشبڕکێ دان. هەر بۆیە ئەکتەرەکان لە سەرەتادا ناتوانن پێشبینی ئاکامەکانی رەفتار و خواستەکانیان بکەن. بە هەمان شێوەش دەکرێ "شۆڕش" ئاکامێک بێ لە پرۆسەی مێژوویەک، لەوێدا نوێنەرە کۆن و نوێیەکانی کۆمەڵگا لە ململانێ و کارتێکردن لەگەڵ یەکتردا گۆڕانکاری دروست بکەن، رەنگە ئەو گۆڕانکارییەش دوای ماوەیەک دەربکەوێ و سیستەمێکی نوێ بێنێتە ئاراوە. لێرەوە ناودێکردنی راپەڕینی جەماوەری کورد لە بە هاری 1991 و ئەو رەوشەی کە بە دوای خۆیدا هێنایە کایەوە، وێڕای بەهایە مێژوویی و نەتەوایەتییەکانی، لێ ناودێر کردنی ئەو پرۆسەیە بە شۆڕش بە راشکاوی دژایەتی لەگەڵ چەمکی ئەو شۆڕشەی، کە هێگل باسی کردووە، دروستدەکا. لێ رەنگە مۆدێلی ئەو تەرزە شۆڕشە درێژەی هەبێ.
هەر بۆیە ئەو دەسەڵاتە نوێیەی کە وەک دەسەڵاتێکی کورد دوای راپەڕین هاتە ئاراوە، لەگەڵ وەرگرتنی دەسەڵاتدا، بزاڤەکەی تووشی ئاستەنگی نوێ کرد. یەکەم ئاستەنگ ژێرخانی ئەو دەسەڵاتە

کوردییە بوو، کە لەبەر چاوی هەمووماندا. ئەو حکومەتەی کوردستان، وێڕای ئەوەی بە شەڕی خۆ بەخۆ، پرسی نەتەوایەتیی کوردی لە ئاستی ناوەکیی و دەرەکییدا ریسواکرد، لێ دوای حەڤدە ساڵ نەیتوانی بەرنامەی پەروەردەیەکی نوێباو، کۆمەڵی دامەزراوی مەدەنی بەڕاستی، سیاستێکی رۆشنبیریی نەتەوەیی دوور لە خەمی حیزبی، پرۆژەیەک بۆ ئاوادانکردنەوەی بونیاتی ئابووریی، کە لە دێهاتەکانەوە سەرچاوە هەڵدەگرن، جێگیرکردنی قانوون و ... هتد بەرهەمبهێنێ. لەبۆیە هەتا ئەمڕۆش قانوون و رێنماییەکانی رژێمی بەعس، کۆمەڵگای کوردی لێدەخورێ. لێرەدا دەبێ جەخت لەوە بکەینەوە، کە باڵادەستبوونی چەند حیزبێک لە جێگەی حیزبی بەعس، گۆڕینی هەندێ قانوون و دەستوور، جێگرتنەوەی هەندێ کەس لە جێگەی کەسە کۆنەکان و ... هتد، مانای گۆڕینی ئەو سیستەم و دەسەڵاتەی سەدام نییە، بەڵکوو ئەو گۆڕانە تەنیا گۆڕانێکە لە ئاستی شێوەی دەرەکییدا. کەواتە مانەوەی سیستەمی پەروەردە، بە هەموو شێوەکانییەوە، لە شێوەی ئاوەزی بەڕێوەبەر، نێوەڕۆکی کتێبە فێرکارییەکان و شێوەی وانە گوتنەوە و... هتد، ئاماژەن بۆ بەردەوامی هەمان سیستەم و دەسەڵاتی رژێمی بەعس.

هەرچۆنێک بێت، وێڕای قەتیسمانی روحی ئەو حکومەتە کوردییەش لەو شێوە باوکسالارییەی کە هێگل باسی دەکا، لێ دەبێ وریای مەترسی سەرهەڵدانی شۆڕشێکی کتوپڕ، لە زەین بگیرێ. چونکە لە زۆر حاڵەتدا بزاڤە شۆڕشگێرەکان یان نوێییەکان، جا هەڵگری ئیدیۆلۆجی پێشکەوتنخوازی بن یان کۆنپارێزی، توانیوویانە سوود لە دۆخە رەخساوەکان؛ لەو دۆخەی کە ئاستی ئەو دەسەڵاتە باڵادەستە بە هۆی هۆکاری ناوەکیی یان دەرەکییەوە لاواز بووە، وەربگرن. لێ لەو چەشنە دۆخەدا دوو ئەلتەرناتیڤی سەرەکی دێنە ئاراوە. بە دیویکەوە دەکرێ ئەو بزاڤە سیاسەتێکی ئاشتیخوازانە دژی ئەو کۆمەڵگایە باوە بگرێتەبەر، تاکو هەر لە سەرەتاوە هەوڵبدا چەشنە گرێبەندییەکی کۆمەڵایەتی مەیسەر بکا تاکو بتوانێ لەسەر وەرگرتنی دەسەڵات رەزامەندییەکی زۆری خەڵک بە دەست بهێنێ. بۆ نموونە، وەک ئەوەی کە حیزبە ئیسلامییە "میانڕەو"ەکانی کورستان هەوڵی بۆ دەدەن. ئەگەر ئەو بزاڤە، بە لای کەمییەوە بۆ ماوەیەکی کاتییش بێ، ویستی لەگەڵ ئەو کۆمەڵگایە کۆنە سازش بکا، رەنگە ئەگەر ئەو سازشە لەو ئاگاییەوە سەرچاوەی گرتبێ کە تواناییەکانی لاوازن، ئەوە ئەوکاتە کارێکی شیاوە کە لەگەڵ دەستوور و بەرنامەکانی ئەو دەسەڵاتە کۆنەدا سازش بکا، بەڵام رەنگە ئەو بزاڤە بە هۆی ئەو تەرزە سازشە لەگەڵ ئەندامەکانیدا تووشی کێشە بێ.